

PARLAMENTNÍ VOLBY A AKTIVITA ČESKOSLOVENSKÉ
STRANY LIDOVÉ V POLITICKÉM ŽIVOTĚ PRVNÍ
ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY V REFLEXI
PŘEDSTAVITELŮ SVATÉHO STOLCE

MAREK ŠMÍD

ŠMÍD, Marek. Parliamentary Elections and the Activity of the Czechoslovak People's Party in the Political Life of the First Czechoslovak Republic as Presented by the Representatives of the Holy See. *Historický časopis*, 2021, 69, 2, pp. 273–291, Bratislava.

The study Parliamentary elections and the activity of the Czechoslovak People's Party in the Political Life of the First Czechoslovak Republic as Presented by the Representatives of the Holy See deals with the reports on the parliamentary elections by the Vatican diplomats in Czechoslovakia in the period of the First Republic (1918–1938). This represents a valuable source of knowledge of the multi-layered activity of the Apostolic Nuncio in Prague, who regularly sent his detailed reports to the Secretary of State of the Holy See - in the 1920s, Cardinal Pietro Gasparri and Cardinal Eugenio Pacelli, later Pope Pius XII. The study deals with every parliamentary election that took place during the inter-war period (April 1920, November 1925, October 1929 and May 1935). Their results are compared in relation to both the expectations of the representatives of the Holy See and the political and religious reality in Czechoslovakia, considering each election to be a phenomenon that cannot be comprehensively studied without knowledge of the Vatican archives. The text is primarily based on the Historical Archive of the State Secretariat of the Holy See in the Vatican and abundant Czech literature.

Key words: Czechoslovakia. Czechoslovak – Vatican Relations. 1918–1938. Parliamentary Elections. Apostolic Nuncio.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2021.69.2.4>

Předložená studie se zabývá recepcí volebních výsledků ve dvacátých a třicátých letech 20. století v prostředí vatikánské hierarchie. Zvláštní pozornost je přitom – s využitím vatikánských archivů – soustředěna na komunikaci pražského nuncia v Praze a jeho vztah k politické straně, která tento zájem jako státoporná síla akcentovala nejlépe – Československé straně lidové.

V období první republiky se na postu nuncia vystřídali čtyři titulární (arci)biskupové Clemente Micara (1879–1965), Francesco Marmaggi (1876–1949), Piet-

ro Ciriaci (1885–1966) a Saverio Ritter (1884–1951), přičemž poslední zmíněný zahájil svoji diplomatickou misi ve střeoevropském prostoru až po posledních parlamentních volbách, takže o nich nereferoval. Listy nunciů, které vznikly v Praze, směřovaly do rukou státních sekretářů Svatého stolce – ve dvacátých letech jím byl kardinál Pietro Gasparri (1852–1934)¹ a v následující dekádě kardinál Eugenio Pacelli (1876–1958), pozdější papež Pius XII. (1939–1958).²

Obsáhlé zprávy, telegramy, komentáře, analýzy, informace z důvěryhodných zdrojů, novinové výstřižky atd., které nunciové posílali státnímu sekretáři, umožňují nahlédnout, nakolik byly jejich představy v souladu s československou realitou, zejména s ohledem na pozici politického katolicismu v zemi. Text vychází především z Historického archivu státního sekretariátu Svatého stolce ve Vatikánu a početné české, resp. slovenské literatury.

Parlamentní volby v Československu se v letech 1918–1938 konaly celkem čtyřikrát – v dubnu 1920, v listopadu 1925, v říjnu 1929 a v květnu 1935. Jejich vnímání ze strany vatikánského diplomata v Československu představuje cenný pramen k poznání mnohovrstevné činnosti apoštolského nuncia v Praze. Třebaže jeho prvořadým úkolem bylo zastupovat papeže před všemi katolíky a reprezentovat Vatikán v hostitelské zemi, také díky své autoritě posiloval důvěru ve Svatý stolec, v jeho upřímnost a vstřícnost. Hájil mimo jiné zájmy katolické církve a informoval vatikánské představitele o stavu víry v zemi. Pozice pražského nuncia byla navíc specifická tím, že reprezentoval Svatý stolec nejen před československou vládou, ale i biskupy a kněžími, vůči nimž disponoval rozsáhlými pravomocemi.³ Řešil aktuální personální otázky církevní správy, věnoval se záležitostem církevního školství, formaci duchovních, účastnil se církevních akcí ad.

Kromě spirituální podoby reprezentace vstupoval pražský nuncijs i do politicko-nábožensko-kulturního prostředí země. Zejména Vatikán informoval o její vnitřní a zahraniční politice a politice sousedních států, přičemž v případě

1 K osobnosti Pietra Gasparriho podrobněji ŠMÍD, Marek. Kardinál Pietro Gasparri – přední muž vatikánské diplomacie. In *Historica Olomucensia*, 2012, roč. 30, č. 42, s. 101–114. ISSN 1803-9561.

2 Podrobněji k Eugeniu Pacellimu, pozdějšímu papeži Piovi XII., např. CORNWELL, John. *Hitlerův papež. Tajný příběh Pia XII.* Praha: BB Art, 2008. ISBN 978-80-7381-311-6; HESMANN, Michael. *Pio XII. Il papa che si oppose a Hitler.* Milano: Paoline Editoriale Libri, 2009. ISBN 978-8831536877; CHENAUX, Philippe. *Pio XII. Diplomatico e pastore.* Milano: San Paolo Edizioni, 2004. ISBN 978-8821552199; TEUFFENBACH, Alexandra von. *Eugenio Pacelli. Pio XII tra storia, politica e fede.* Roma: Art, 2008. ISBN 978-8878791138; TORNIELLI, Andrea. *Pio XII. Eugenio Pacelli, un uomo sul trono di Pietro.* Milano: Mondadori, 2007. ISBN 978-8804570103; WOLF, Hubert. *Il Papa e il Diavolo. Il Vaticano e il Terzo Reich.* Roma: Donzelli, 2008. ISBN 978-8860362919.

3 Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky (dále AMZV), fond Politické zprávy – Vatikán, 1922, Pallier 15. 8. 1922.

potřeby vstupoval rovněž do kontaktu se sousedními apoštolskými nunciaturami. V oblasti politiky byl především informátorem, tedy pasivním, nikoliv aktivním účastníkem dění, do něhož bezprostředně nezasahoval. Nuncius referoval Svatému stolci, resp. státnímu sekretariátu, o dění v zemi, o významu a vlivu konkrétních politických stran a jejich představitelů, zahraniční politice, hospodářské situaci, kulturních a sociálních poměrech, postavení národnostních menšin, fungování parlamentu, složení vlád, každodenních politických událostech a v neposlední řadě o vztahu představitelů státu, vlády, parlamentu a významných osobností ke katolické církvi a náboženství. V případě potřeby zasílal do Vatikánu i překlady aktuálních novinových či časopiseckých článků.⁴

Pro tyto účely byl pražskému nunciu od roku 1920 k dispozici kaplan u sv. Mikuláše na Malé Straně a katecheta na dívčím lyceu a reálce v pražských Holešovicích Otakar Švec (1888–1958),⁵ který měl za sebou studia teologie v Římě. Na nunciatuře působil jako sekretář, překladatel a referent, jenž zajišťoval správní agendu, třídil a ukládal její dokumenty, vyřizoval písemnou korespondenci s českými úřady, usnadňoval nunciův pohyb po Československu a pořizoval pro vatikánskou stranu překlady článků či výtahy z významných periodik v zemi, ať se již jednalo o *Národní listy*, *Rudé právo*, *Venkov*, *Čech*, *Slovenský deník*, *Národní politiku*, *Tribunu*, *Lidové listy*, *Právo lidu*, *Čas* či *České slovo*. Zmíněné listy se staly téměř pravidelnou přílohou diplomatických zpráv, které pražský nuncius do Říma posílal.⁶

Nunciova radost z volebního zisku katolických stran

První parlamentní volby se konaly v dubnu 1920. Poprvé v dějinách se v českých zemích volilo podle všeobecného, rovného, přímého a tajného volebního práva, které navíc získaly i ženy jako jedny z prvních v Evropě. O blížících se prvních parlamentních volbách v Československu informoval apoštolský nuncius v Praze Clemente Micara vatikánské kruhy již od počátku roku 1920. Pozorně sledoval zejména situaci na Slovensku a pnutí mezi národnostními menšinami, jež ovšem pomalu sláblo.⁷ Když následně v dubnu 1920 volby proběhly, zástup-

4 FUCHS, Alfres. *Novější papežská politika*. Praha: Orbis, 1930, s. 288; ŠMÍD, Marek. Co skrývají vatikánské archivy k období první republiky let 1918–1929. In *Církevní dějiny*, 2011, roč. 4, č. 11, s. 55–62. ISSN 1803-0068. K osobnosti apoštolských nunciů v Československu v první polovině 20. století podrobněji ŠMÍD, Marek. *Apoštolský nuncius v Praze. Významný faktor v československo-vatikánských vztazích v letech 1920–1950*. Brno: CDK, 2015. ISBN 978-80-7325-362-2.

5 K osobnosti Otakara Švece podrobněji ŠMÍD, Marek. Monsignor Otakar Švec. Zapomenutý příběh spolupracovníka apoštolské nunciatury v Praze. In *Církevní dějiny*, 2016, roč. 9, č. 20, s. 47–56. ISSN 1803-0068.

6 Tamtéž, s. 47–48.

7 Historický vatikánský archiv v Římě, fond Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti

ce Svatého stolce C. Micara o nich referoval se značnou pozorností, třebaže se udály v poklidné atmosféře.

Situace katolické církve nebyla vůbec jednoduchá. Bezprostředně po vzniku Československa na podzim 1918 čelila mimořádně dramatickým událostem. Obyvatelstvo země bylo radikalizováno děsivou zkušeností světového konfliktu i jeho následky, které výrazně přispěly k násilnému vystupování vůči katolické církvi a symbolům katolictví, jež byly v očích veřejnosti silně spjaty s habsburskou minulostí. Rozchod s Rakousko-Uherskem měl být proto završen i rozchodem s Vatikánem, jehož náboženství se v demokratickém státě stávalo pro jisté vrstvy české společnosti přežitkem. Radikálním projevům těchto nálad padla za oběť i řada cenných historických památek. Vedle nejznámějšího Mariánského sloupu na pražském Staroměstském náměstí to byl mimo jiné sloup Nejsvětější Trojice ve Slaném a další sochy světců, škody utrpěly kostely a kaple. Strach katolických špiček, zejména domácího episkopátu i vatikánských představitelů, budila trojice katolické církvi vzdálených mužů, Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937), Edvard Beneš (1884–1948) a Milan Rastislav Štefánik (1880–1919), jež v době světové války agitovala v Evropě za vznik samostatného Československa. Právě strach z jejich nacionální rétoriky, pokrokářských myšlenek i náboženských představ dával tušit obavy katolické strany, především na Slovensku.⁸

Oficiální diplomatické styky mezi Československem a Svatým stolicem byly navázány 24. října 1919, kdy do Prahy přicestoval apoštolský nuncius ve Vídni Teodoro Valfré di Bonzo (1853–1922), doprovázen sekretářem vídeňské nunciatury Clementem Micarou. Téhož dne přijal oba muže ministr zahraničí Edvard Beneš a o den později prezident Tomáš Garrigue Masaryk, jemuž osobně odevzdali oficiální uznání suverénního a neodvislého Československa ze strany Vatikánu.⁹ Clemente Micara následně v Praze zůstal a stal se zde prostředníkem pro budování řádných diplomatických vztahů v pozici zmocněnce Svatého stolce u československého episkopátu, jímž byl až do svého řádného jmenování pražským nunciem v roce 1920.¹⁰ Ale zpět k parlamentním volbám v dubnu 1920.

(dále AA. EE. SS.), Austria-Ungheria, III periodo, fascicolo 543, fol. 41–44, Micara Gasparri-
mu 1. 1. 1920; Tamtéž, fascicolo 600, fol. 59–61, Micara Gasparri-
mu 9. 3. 1920.

- 8 TRAPL, Miloš. Začlenění římskokatolické církve do české společnosti po roce 1918. In VA-
LENTA, Jaroslav a kol. (eds.). *Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve střední
Evropě I*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999, s. 141–147. ISBN 80-85268-99-1.
- 9 Tajný vatikánský archiv (dále ASV), fond Archivio Nunziatura Cecoslovacchia, busta 5,
fascicolo 16, fol. 6, Beneš Bonzovi 24. 10. 1919; Tamtéž, fol. 8, Beneš Bonzovi 23. 10. 1919.
- 10 Tamtéž, busta 5, fascicolo 16, fol. 36, Bonzo Micarovi 29. 10. 1919; AA. EE. SS., Austria-Un-
gheria, III periodo, fascicolo 527, fol. 45; Tamtéž, fascicolo 544, fol. 80, Kordač Gasparri-
mu 30. 1. 1920; Národní politika 25. 10. 1919.

Apoštolský nuncius v Praze Clemente Micara seznámil státního sekretáře Pietra Gasparriho s výsledkem voleb bezprostředně po jejich skončení. Informoval jej, že nejvyšší počet hlasů (25,70 %) získala Československá sociálně demokratická strana dělnická (1 590 520 hlasů a 74 mandátů v Poslanecké sněmovně), druhá skončila Československá strana lidová a Slovenská ľudová strana (699 728 hlasů a 33 mandátů) a třetí se umístila Německá sociálně demokratická strana dělnická (689 589 hlasů a 31 mandátů). Nuncius s radostí kvitoval volební zisk obou křesťanských stran, Československé strany lidové a Slovenské ľudové strany, potvrzující jak úspěch politického katolicismu v zemi, tak význam náboženství v životě mladé republiky.¹¹ Úspěch socialismu ve volbách považoval Clemente Micara za důsledek nedávné zkušenosti mnohých legionářů s ruským bolševismem, jenž brzy pomine.

Zástupce Svatého stolce byl rovněž potěšen, že parlamentní volby v roce 1920 prokázaly životaschopnost Československé strany lidové, když lidová strana získala, společně se Slovenskou ľudovou stranou, 11,30 % hlasů a stala se druhou nejsilnější stranou v Československu. Povzbudivý výsledek voleb lidovce bezpochyby stabilizoval.

Clemente Micara informoval státní sekretariát, že do československého parlamentu bylo zvoleno šest poslanců-kněží, mj. Andrej Hlinka (1864–1938), Jan Šrámek (1870–1956) či Karol Kmeťko (1875–1948), ale současně i odpadlý kněz František Hnídek (1876–1932), jenž byl zvolen za národně demokratickou stranu. Vatikánu tlumočil všeobecně sdílenou představu, že vítězni sociální demokraté v čele s Vlastimilem Tusarem (1880–1924) sestaví novou vládu, i když poukazoval na vážné štěpení uvnitř strany. Ke svojí zprávě přiložil zástupce Svatého stolce překlady významných článků československého tisku i reakce jednotlivých osobností politického života na proběhlé parlamentní volby.¹² O výsledcích voleb do Senátu, v nichž Československá strana lidová získala 11,91 % hlasů, referoval Clemente Micara státnímu sekretariátu 4. května 1920.¹³

V první polovině dvacátých let 20. století dovršil český politický katolicismus svůj vývoj a plně se transformoval do demokratického umírněného středu. Lidová strana již nebyla nejširšími společenskými vrstvami bezprostředně spojována

11 OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000, s. 101. ISBN 80-7184-791-7.

12 AA. EE. SS., Austria-Ungheria, III periodo, fascicolo 600, fol. 74–79, Micara Gasparri mu 24. 4. 1920.

13 ASV, Segreteria di Stato, rubrica 239, fascicolo 2, fol. 136–138, Micara Gasparri mu 4. 5. 1920; DOLEŽAL, Josef. *Politická cesta českého katolicismu 1918–1928*. Praha: Ústředí křesťansko-sociálních dělnických organizací v Čechách, 1928, s. 32: Ve volbách do Senátu obdržely Československá strana lidová a Slovenská ľudová strana 622 406 hlasů, což představovalo zisk 18 mandátů.

s vyšší církevní hierarchií, ale postupně se od ní emancipovala.¹⁴ Předseda Jan Šrámek dokázal český a moravský katolicismus přizpůsobit republikánskému, národnímu a demokratickému režimu a získat mu podporu mezi voliči. Křesťansko-sociální program se stal přitažlivým pro venkovské vrstvy, takže získával straně hlasy části potenciálních voličů agrární strany. Přesto však Svätý stolec oceňoval v době bezprostředně po vzniku Československa spíše Hlinkovy než Šrámkovy zásluhy v boji o katolicismus a náboženské pozice v zemi, poněvadž hlučnější slovenský klerikalismus postupoval konfrontačně a nebál se otevřených střetů.¹⁵

Český politický katolicismus působil v dalších letech v Československu jako klidná, umírněná síla. Šrámkova středová strana neprosazovala politické požadavky, které by způsobovaly nepochopení a odpor vůči katolické církvi, zato podporovala pozemkovou reformu, osmačtyřicetihodinový pracovní týden a sociální pojištění. Stála za jednokomorovým parlamentem, preferovala poměrný volební systém a navrhovala větší samosprávu historických zemí v rámci Československa.¹⁶

Zatímco katolická církevní hierarchie zůstávala na konzervativních pozicích a nové události v Československu přijímala velmi rezervovaně a kriticky, lidová strana se stala díky svému národnímu a státotvornému postoji a obratnému politickému manévrování jedním z pilířů československého politického systému a významnou součástí vládních koalic. Svědčí o tom i fakt, že v září 1921 Jan Šrámek jako jediný člen Pětky zaujal ministerskou funkci v Benešově poloúřednické vládě, v níž mu byl svěřen resort železnic. Přesto se tehdy Jan Šrámek stal terčem kritiky kvůli své vytíženosti (člen Pětky, předseda strany, ministr a zároveň člověk potýkající se s nemocí) i odborné nezpůsobilosti (teolog pečující o železnice). Když Benešova vláda podala demisi a v říjnu 1922 byl vedením kabinetu pověřen Antonín Švehla (1873–1933), Jan Šrámek v něm získal ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy.¹⁷

14 TRAPL, Miloš. *Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918–1938*. Praha: SPN, 1990, s. 93.

15 HRABOVEC, Emília. Na pokraji prerušenía stykov. Kríza vo vzťahoch medzi Česko-Slovenskom a Svätou stolicou v roku 1921. In RYDLO, Jozef M. (ed.). *Fidei et Patriae. Jubilejník na počesť 80. narodenín Františka Vnuka*. Bratislava: Libri Historiae, 2008, s. 279. ISBN 978-80-89348-01-5; HROMJÁK, Ľubomír. Postoj Československé strany lidové voči pastierskemu listu slovenských biskupov v roku 1924. In MAREK, Pavel (ed.). „Bílá místa“ v dějinách Československé strany lidové. *Sborník prací z mezinárodní vědecké konference k 90. výročí založení strany (1919–2009)*. Olomouc: Centrum dějin křesťanské politiky, 2009, s. 108. ISBN 978-80-86760-31-5.

16 K politickému programu a požadavkům Československé strany lidové podrobněji MAREK, Pavel (ed.). *Politické programy českého politického katolicismu 1894–1938*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2011. ISBN 978-80-7286-192-7.

17 KLIMEK, Antonín. *Boj o Hrad. Hrad a Pětka. Vnitropolitický vývoj Československa 1918–1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví, I*. Praha: Panevropa, 1996, s. 231. ISBN

V březnu 1923 odcestoval předseda Československé strany lidové a ministr Jan Šrámek do Říma, aby zde jednal o naléhavých politicko-náboženských záležitostech Československa. Jan Šrámek před vysokými církevními hodnostáři zcela jistě obhájil státotvorný, demokratický a koaliční rys jím vedené Československé strany lidové, když poukázal na specifika vývoje křesťanského tábora v českých zemích od přelomu 19. a 20. století do současnosti a obsírně vysvětlil koncepci, jež upřednostňuje oddalování a rozměňování sporných témat československé politiky, např. v otázce odluky církve od státu, na časy církvi příznivější.¹⁸

Růst popularity katolického tábora po roce 1923 posiloval mnohé hlasy, např. zemského předsedy Československé strany lidové v Čechách a kanovníka královské kolegiátní kapituly na Vyšehradě Bohumila Staška (1886–1948), které se domnívaly, že setrvávání lidovců ve vládní koalici katolicismu škodí. Z pozic rozvíjených zejména po vzniku republiky, kdy bylo nutné katolicismus bránit, se církev začala postupně probouzet a za své věci odhodlaně bojovat. O slovo se začala výrazně hlásit radikální skupina katolických intelektuálů, stojících většinou nad politickými stranami, která byla nespokojena s postavením katolické církve i náboženského života v novém československém státě, kde se cítila poněkud upozaděna.¹⁹ Z těch nejvýznamnějších připomeňme osobnosti Jaroslava Durycha (1886–1962), Jakuba Demla (1878–1961), Rudolfa Iny Malého (1889–1965) či Josefa Konstantina Miklíka (1895–1966).

Skupina kritizovala postoje tolerantního proudu, jemuž vyčítala přizpůsobivost, malověrnost a neschopnost bojovat za požadavky římskokatolické církve. Snažila se obnovit pozice a váhu církve v životě československé společnosti a prosadit zrušení opatření, jež byla přijata po roce 1918, jako byly např. Habr-

80-85846-06-3; KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české, XIII.* Praha; Litomyšl: Paseka, 2000, s. 319, 328. ISBN 80-7185-328-3. K osobnosti Jana Šrámka blíže TURZOVÁ, Virginie Marie. *Kartouzský vězeň. Mons. Jan Šrámek – kněz a politik.* Svitavy: Trinitas, 2006. ISBN 80-86885-08-9; MAREK, Pavel. Příspěvek k životopisu Msgre. Jana Šrámka. In *Historica Olomucensia*, 2012, roč. 30, č. 42, s. 81–100. ISSN 1803-9561; TRAPL, Miloš – KONEČNÝ, Karel – MAREK, Pavel. *Politik dobré vůle. Život a dílo msgre Jana Šrámka.* Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-345-0 atd.

- 18 Ve věci Slovenské ľudové strany a osobnosti Andreje Hlinky informoval zřejmě Jan Šrámek Vatikán, že na přelomu 1921/1922 došlo k zhoršení jejich vzájemného, relativně dobrého vztahu, způsobenému mimo jiné i vystoupením Slovenské ľudové strany ze společného poslaneckého klubu. Šrámek kritizoval Hlinkův otevřený radikalismus, který nemohl být – přinejmenším v Čechách – napodobován, a jeho požadavky slovenské autonomie. Vatikán se jej pravděpodobně pokoušel získat pro podporu jednotného katolického bloku politických stran všech národností, avšak z vývoje událostí let 1924–1925 víme, že jej Jan Šrámek ani před blížícími se parlamentními volbami v listopadu 1925 nepodpořil.
- 19 Ke skupině katolických intelektuálů detailněji ŠMÍD, Marek. *Nepřítel: první republika. Radikalizace skupiny českých katolických intelektuálů v letech 1918–1938.* Brno: L. Marek, 2012. ISBN 978-80-87127-36-0.

manovy školské zákony, fakultativní civilní sňatek, povolení rozvodů apod.²⁰ Radikalizace Československé strany lidové však byla zastavena a sjezd lidovců na jaře 1923 rozhodl o jejich dalším setrvání ve vládě.

Politický úspěch katolických stran v republice

S nadcházejícími předčasnými volbami v roce 1925 rozpoutané vášně ochladly a domácí katolický tisk se neprojevoval příliš bojovně. Nejhluchněji se tradičně ozývali katoličtí intelektuálové, kteří významné politické střetnutí lidové straně rozhodně neulehčili. Ostatně sami byli vesměs kritiky politického stranictví, neboť v něm spatřovali pouhý nástroj k získání a udržení moci a – spolu s všeobecným volebním právem, garantujícím stejnou váhu každého hlasu, – k prosazení rovnostářství a rozbití přirozené hierarchie ve společnosti. Politické strany považovali za přežitě, nemorální a zkosnatělé, celý systém pak za úpadkový, v protikladu k údajně pozitivnímu a spravedlivému stavovskému korporativismu.²¹

Před druhými parlamentními volbami v roce 1925 vydal papež Pius XI. (1922–1939)²² nařízení, kterým zavedl tzv. numerus clausus²³ pro duchovní, kteří se rozhodli kandidovat. Ustanovil, že se nesmí zvýšit počet zákonodárců z řad kněží oproti současnému stavu, a prohlásil, že dosavadní poslanci a senátoři nemohou být v nadcházejících volbách opětovně zvoleni. Pro kandidaturu do parlamentu bylo pro kněze současně nezbytné získat svolení místního ordináře, který většinou v papežských intencích politickému angažování nakloněn nebyl.²⁴

20 TRAPL, Miloš. Masarykovy spory s katolickou církví. In PAVLINCOVÁ, Helena – ZOUHAR, Jan (eds.). *T. G. Masaryk a československá státnost. Sborník textů a přednášek*. Praha: Porta linguarum, 2001, s. 145. ISBN 80-901833-8-7.

21 ŠMÍD, ref. 19, s. 103.

22 K osobnosti Pia XI. podrobněji DELL'ORTO, Umbelo. *Pio XI. Un papa interessante*. Milano: San Paolo Edizioni, 2008. ISBN 978-8821560507; GENTILE, Emilio. *Contro Cesare. Cristianesimo e totalitarismo nell'epoca dei fascismi*. Milano: Feltrinelli Editore, 2010. ISBN 978-8807887796; CHIRON, Yves. *Pio XI. Il papa dei patti lateranensi e dell'opposizione ai totalitarismi*. Milano: San Paolo Edizioni, 2006. ISBN 978-8821556920; PURICELLI, Carlo. *Un „Papa Brianzolo“*. *Le radici culturali di Achille Ratti, Pio XI*. Milano: NED, 1991. ISBN 978-8870231571; RONZONI, Domenico Flavio. *Achille Ratti. Il prete alpinista che diventò papa*. Missaglia: Bellavite, 2009. ISBN 978-8875111137; STELLA, Giordano. *Pio XI. Il papa dei concordati*. Milano: Gribaudo, 2009. ISBN 978-8871529721.

23 Tento úzus však platil především v českých zemích. Na Slovensku, kde vatikánské kruhy aktivity Slovenské ľudové strany podporovaly, se z tohoto nařízení často stávala politická zbraň. Zatímco duchovní z řad Slovenské ľudové strany zpravidla problém se získáváním souhlasu se svojí opětovnou kandidaturou u svého církevního nadřízeného neměli, provládní kandidáti, např. agrárník Ľudovít Okánik, v tomto směru nejednou narazili na negativní stanovisko.

24 JONOVÁ, Jitka. Problematika poslušnosti ve vztahu kněží k biskupům. In MAREK, Pavel (ed.). *Teorie a praxe politického katolicismu 1870–2007*. Brno: CDK, 2008, s. 73. ISBN 978-80-7325-152-9; KOUŘIL, Miloš. Katoličtí kněží v politice Československa v meziválečném období. In MAREK, Pavel (ed.). *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno: CDK, 2011, s. 323. ISBN

V očích mnohých byla situace politického katolicismu v polovině 20. let mimořádně křehká. Katolíci měli za sebou dosud neuzavřenou a stále citlivou Marmaggiho aféru, která dávala tušit krach československo-vatikánských diplomatických styků. Za její symbolický počátek můžeme považovat pastýřský list slovenských biskupů z listopadu 1924, který pod hrozbou přísných církevních trestů zakazoval katolíkům členství v socialistických, komunistických a anarchistických stranách a spolcích včetně Sokola.²⁵ Třebaže se inspiroval podobnými listy západoevropských biskupů z přelomu desátých a dvacátých let 20. století, jednoznačně vstupoval do politické sféry a nepřímou usiloval o podporu Slovenské ľudové strany před blížícími se parlamentními volbami v Československu. Československá vláda se silným zastoupením socialistických ministrů považovala pastýřský list za politicky zamýšlený útok proti sobě a tvrdě jej kritizovala jako nespravedlivý.²⁶

Radikalizovanou odpověď československé vlády představoval zákon o státních svátcích z jara 1925, kterým byly zrušeny některé církevní svátky (svátky Božího těla, sv. Jana Nepomuckého, sv. Petra a Pavla a Neposkvrněné početí Panny Marie) a zavedeny nové (sv. Václav, sv. Cyril a Metoděj a Jan Hus).²⁷ Státní sekretář Pietro Gasparri proti jeho návrhu i přijetí ostře protestoval, přičemž označil oslavu dne Jana Husa (1370? –1415) za projev „*nepřátelství vůči katolíkům a Svatému stolci*“.²⁸ Poté co se československá strana postavila na stranu Jana Husa, označil dne 4. dubna 1925 státní sekretář Pietro Gasparri československo-vatikánský poměr za chladný a povolal pražského nuncia Francesca Marmaggiho do Říma.²⁹ Ministr zahraničí Edvard Beneš postup Svatého stolce odmítl a označil jej za vměšování se do vnitřních záležitostí republiky. Beneš si přál vyřešit napjatou situaci smírnou cestou, odmítal však přehodnotit československý postoj k osobnosti Jana Husa a odvolat účast prezidenta republiky a před-

978-80-7325-252-6. Např. strahovský opat Metod Zavoral se vzdal svého mandátu a již znovu nekandidoval.

25 AA. EE. SS., Cecoslovacchia, IV periodo, fascicolo 49, fol. 12, Marmaggi Gasparrimu 11. 1. 1925; AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1925, Pallier 17. 1. 1925; Tamtéž, Pallier 1. 2. 1925.

26 Tamtéž, Pallier 17. 1. 1925; Tamtéž, fond II. sekce MZV politická – 1. Běžná spisovna (1918–1939), karton 28, Roztočil 2. 4. 1925.

27 Archiv Poslanecké sněmovny ČR, stenografický záznam z 336. schůze Národního shromáždění dne 21. března 1925: Návrh zákona o svátcích byl předložen v Poslanecké sněmovně dne 21. března 1925 – pro hlasovalo 91 poslanců, proti bylo 36 poslanců a Československá strana lidová a Hlinkova slovenská ľudová strana, včetně lidoveckých ministrů J. Šrámka a J. Dolanského, opustily před hlavním hlasováním sněmovnu.

28 AA. EE. SS., Cecoslovacchia, IV periodo, fascicolo 55, fol. 16, Gasparri Marmaggiemu 1. 3. 1925; AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1925, Pallier 13. 3. 1925.

29 Tamtéž, Pallier 4. 4. 1925.

sedy vlády na oslavách, neboť ji nepovažoval za nepřátelské gesto vůči Svatému stolci, ale chápal ji jako poctu významné osobnosti českých dějin.³⁰

Když se oslavy Jana Husa staly 6. července 1925 celonárodní manifestací a na mnoha místech se skutečně proměnily v protikatolické demonstrace, považoval je i účast prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka a ministrů československé vlády na oslavách Vatikán za urážku a nařídil pražskému nunciovi Francescu Marmaggiu hlavní město téhož dne opustit a odcestovat do Říma.³¹ Svatý stolec do března 1927 v republice zastupoval vatikánský sekretář ve funkci chargé d'affaires Antonino Arata (1883–1948). Třebaže nunciův odjezd neznamenal oficiální přerušení diplomatických styků, vatikánskou stranou byl vnímán jako důrazný protest papežova zástupce proti událostem, k nimž došlo 6. července 1925.³²

Česká veřejnost naopak v Marmaggiho aféře viděla důsledek vměšování Svatého stolce do události v zemi a považovala ji za provokaci. Událost, jež se sice odehrála v Praze, ale měla ozvěny celorepublikové, ne-li přímo celoevropské, intenzivně zasáhla domácí i zahraniční tisk a politiky spřátelených evropských států.³³ Roztržka s Vatikánem současně zapříčinila hlubokou vnitropolitickou krizi, jejímž vyvrcholením byla demise ministra železnic národního socialisty Jiřího Stříbrného (1880–1955). Otázkou nadále zůstává, zdali bylo formální přerušení diplomatických styků mezi Prahou a Římem hlavním či vedlejším důsledkem napětí ve vzájemných vztazích, k němuž by zřejmě došlo za jiných okolností i jindy.³⁴

Parlamentní volby do Poslanecké sněmovny a Senátu Národního shromáždění se však konaly v neděli 15. listopadu 1925 již v poklidné atmosféře.³⁵ Nejlepší-

30 Tamtéž, Beneš 3. 7. 1925; EHRENBERGER, Tomáš. Husovy oslavy v roce 1925 jako příčina diplomatického konfliktu mezi Československem a Vatikánem. In *Marginalia Historica. Sborník prací Katedry dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy*, 2002, č. 5, s. 173–174.

31 AA. EE. SS., Cecoslovacchia, IV periodo, fascicolo 57, fol. 11, Gasparri Marmaggiu 4. 7. 1925.

32 Tak Marmaggiho odjezdu ze země rozuměl – podle slov státního sekretáře Pietra Gasparriho – Svatý stolec.

33 Pro analýzu českého levicového tisku v době Marmaggiho aféry podrobněji VEČEŘA, Pavel. Marmaggiho aféra. Úloha katolicismu optikou dobových tištěných médií levice. In MAREK, Pavel (ed.). *Teorie a praxe politického katolicismu 1870–2007*. Brno: CDK, 2008, s. 205–225. ISBN 978-80-7325-152-9. Pro analýzu slovenského tisku detailněji ZMÁTLO, Peter. Marmaggiho aféra v dobovej stranickéj tlači na Slovensku. In NEMEŠ, Jaroslav – PAPAŽÍK, David (eds.). *Ružomerský historický zborník. Vydaný pri príležitosti životného jubilea prof. PaedDr. PhDr. Pavla Marka, Dr. Ružomberok: Katolícka univerzita*, 2009, s. 173–204. ISBN 978-8080841447.

34 AMZV, fond II. sekce MZV politická – 1. Běžná spisovna (1918–1939), karton 28, Roztočil 18. 7. 1925; Tamtéž, fond Politické zprávy – Vatikán, 1925, Pallier 13. 7. 1925.

35 K hodnocení parlamentních voleb v roce 1925 z pohledu Svatého stolce podrobněji ŠMÍD,

ho výsledku dosáhla Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (agrárníci) se ziskem 13,66 % hlasů (970 940 hlasů, 45 mandátů v Poslanecké sněmovně), těsně za ní skončila Komunistická strana Československa s 13,14 % hlasů (943 243 hlasů, 41 mandátů) a jako třetí Československá strana lidová s 9,72 % hlasů (691 095 hlasů, 31 mandátů). Po volbách do Senátu obsadila Československá strana lidová 16 ze 150 křesel.³⁶

Již 18. listopadu sdělil telegraficky sekretář pražské nunciatury Antonino Arata Pietru Gasparrimu výsledky parlamentních voleb.³⁷ O den později zaslal sekretář vatikánským církevním představitelům dvanáctistránkovou analýzu výsledků voleb, v níž je podrobně informoval o jednotlivých získaných mandátech českých, slovenských a německých politických stran a vyslovoval se k budoucímu politickému vývoji v zemi. Když sumarizoval, že „*katolíci v republice – bez ohledu na národnost – mohou být hrdí na výsledky parlamentních voleb*“, vyzvedl opět téma, které Vatikán tak popouzel, nyní ovšem s interpretací vedenou pocitem satisfakce: „*Zatímco socialistické strany prohrály svůj Husův boj proti Římu a proti katolíkům, katolíci zasadili soupeři překvapující lekcí.*“³⁸

Sekretář nunciatury Antonino Arata ve své zprávě analyzoval novinové komentáře a uvažoval nad možnou budoucí koalicí a opozicí. Potěšilo ho, že z možného budoucího koaličního tábora získala lidová strana druhý nejvyšší počet hlasů a bude tak mít jistě značný vliv při sestavování vládní koalice. Ocenil rovněž volební úspěch Andreje Hlinky³⁹ a jeho lidové strany (6,9 % hlasů).⁴⁰ Kalkuloval, že kdyby se čeští a slovenští lidovci spojili, stali by se nejsilnější československou politickou stranou a v nadcházející vládě by získali pět ministerstev. Listopadové volby nakonec Antonino Arata zhodnotil jako porážku antiklerikálních sil v republice a úspěch mezinárodního katolicismu.⁴¹

Marek. Obtížné zakotvení lidovců v politickém systému první ČSR. Parlamentní volby v roce 1925 a Československá strana lidová. In *Soudobé dějiny*, 2013, roč. 20, č. 4, s. 559–581. ISSN 1210-7050.

36 KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918–1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky 1918–1929*. Praha: Libri, 2000, s. 377. ISBN 80-7277-195-7.

37 ASV, Archivio Nunziatura Cecoslovacchia, busta 50, fascicolo 401, fol. 103, Arata Gasparrimu 18. 11. 1925.

38 AA. EE. SS., Cecoslovacchia, IV periodo, fascicolo 64, fol. 11–16, Arata Gasparrimu 19. 11. 1925; ASV, Archivio Nunziatura Cecoslovacchia, busta 50, fascicolo 401, fol. 104–115.

39 K osobnosti Andreje Hlinky např. LETZ, Róbert. *Andrej Hlinka vo svetle dokumentov*. Bratislava: Post Scriptum, 2014. ISBN 978-8089567362; SIDOR, Karol – VNUK, František. *Andrej Hlinka 1864–1938*. Bratislava: Lúč, 2008. ISBN 978-8071146827; LETZ, Róbert – MULIK, Peter (eds.). *Pohlady na osobnosť Andreja Hlinku*. Martin: Matica slovenská, 2009. ISBN 978-80-7090-951-5 atd.

40 Ve slovenském kontextu se jednalo o 34,3 % hlasů, což z Hlinkovy slovenské lidové strany činilo politickou stranu s nejvyšším volebním úspěchem. Československá strana lidová takový volební výsledek v českých zemích, v poměru k počtu obyvatelstva, nikdy nezískala.

41 AA. EE. SS., Cecoslovacchia, IV periodo, fascicolo 64, fol. 11–16, Arata Gasparrimu 19. 11.

Relativně klidný průběh oslav v červenci 1926 a nástup třetí Švehlovy vlády (vláda tzv. panské koalice) v říjnu 1926 tak při absenci pražského nuncia Francesca Marmaggiho v zemi přinesly obnovení československo-vatikánských jednání. Ty ve svém důsledku vedly k podepsání *modu vivendi* na přelomu let 1927/1928. Po téměř ročních jednáních byl text smlouvy parafován 17. prosince 1927 v Římě sekretářem Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti Francescem Borgongini-Ducou (1884–1954) a šéfem prezidia ministerstva zahraničí Kamilem Kroftou (1876–1945).⁴²

Následně byla tato šestičláková dohoda mezi Svatým stolcem a československou vládou schválena 20. ledna 1928 ministerskou radou jako tzv. *modus vivendi*, čímž se podařilo diplomatické styky Československa a Vatikánu stabilizovat a dlouhý spor na přelomu let 1927/1928 ukončit kompromisem, který byl bezpochyby dosažitelný pouze díky vládě panské koalice, v níž jedinkrát v období první Československé republiky chyběli zástupci socialistických stran.⁴³ Dne 31. ledna 1928 poslala československá strana souhlas do Říma a o dva dny později zaslal potvrzující nótu i Svatý stolec.⁴⁴

Na konci dvacátých let se současně vyřešila otázka společného napjatého soužití pražského nuncia a pražského arcibiskupa, kteří spolu sdíleli společné prostory v Arcibiskupském paláci na Hradčanském náměstí. Po nátlaku na biskupskou konferenci prosadil nuncius Pietro Ciriaci v roce 1928 koupi paláce, jež se následně stal jeho novým domovem. Jednalo se o moderní rozsáhlý Walterův palác ve Voršilské ulici 12 na Novém Městě pražském, v těsném sousedství Schwarzenberského paláce a novostavby pojišťovací společnosti Dunaj.⁴⁵ Pro okamžité bydlení apoštolského nuncia, sekretářů a personálu, zejména však pro jejich úřadování, musel palác projít další rekonstrukcí, která plně vycházela vstříc potřebám nového majitele. V tomto paláci, jenž je dnes kulturní památkou České republiky, sídlí ostatně apoštolská nunciatura dodnes.

1925; ASV, Archivio Nunziatura Cecoslovacchia, busta 50, fascicolo 401, fol. 104–115.

42 AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1927, Jelen 16. 12. 1927.

43 DEJMEK, Jindřich. Československo-vatikánská jednání o *modus vivendi* 1927–1928. In *Český časopis historický*, 1994, roč. 92, č. 2, s. 283. ISSN 0862-6111; HOBZA, Antonín. *Modus vivendi. Politický konkordát uzavřený mezi vládou Československou a Vatikánem*. Praha: nákl. vl., 1930, s. 21–24; SUCHÁNEK, Drahomír. *Modus vivendi – diplomatická jednání mezi ČSR a Vatikánem*. In *Revue církevního práva*, 2002, roč. 8, č. 3, s. 205–224. ISSN 1211-1635.

44 HALAS, František X. *Modus vivendi v kontextu diplomacie Svatého stolce v období mezi dvěma světovými válkami*. In *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Řada společenských věd*, 2004, č. 179, s. 93. ISSN 2571-0427.

45 ASV, Archivio Nunziatura Cecoslovacchia, busta 56, fascicolo 501, fol. 42, Ciriaci Strimplovi 13. 4. 1929. Číslo popisná se za desítky let změnila, proto dnes sídlí apoštolská nunciatura na adrese Voršilská ulice č. 140/12, 110 00 Praha-Nové Město.

Svatováclavské oslavy katolíkům hlasy nezískaly

Rok 1929 se nesl ve znamení svatováclavských oslav, nad nimiž převzala záštitu československá vláda a umožnila jejich celostátní ráz.⁴⁶ Sám pražský nuncius Pietro Ciriaci se zářijových slavností jako nejvyšší reprezentant Svatého stolce účastnil a sloužil slavnostní mši společně s pražským arcibiskupem Františkem Kordačem (1852–1934)⁴⁷ v dostavěné katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha na Pražském hradě.⁴⁸ Oslav se účastnily statisíce věřících z Československa a k žádným útokům proti katolické církvi nedošlo. Historici se proto domnívají, že právě poklidný průběh celých oslav společně s dojednaným *modem vivendi* reflektoval zklidnění dosud poměrně napjatého vztahu katolické církve a státu.⁴⁹ Dokladem této skutečnosti byl i slavnostní projev prezidenta republiky Tomáše Garrigue Masaryka, odrážející jeho ústup z kritiky katolicismu i moudrý státnický postoj. Průběh oslav byl současně dokladem vstřícnějšího pohledu české společnosti na katolickou církev, přičemž tento fakt významně přispěl k postupné integraci katolicismu do národního života, odkud byl minulé desetiletí vytlačován.⁵⁰

O poklidném průběhu svatováclavských slavností ve dnech 27.–29. září 1929 referoval rovněž zahraniční tisk, zejména německý a italský, a nadšeně o oslavách psali i diplomatictí zástupci cizích států v Praze. Papež Pius XI. se o úspěchu slavností vyslovil opakovaně, a to zejména v konsistoriální alokuci z prosince 1929 a v encyklice *Quinquagesimo ante anno* z téže doby, v níž prohlásil: „*S velkou radostí jsme se dozvěděli, že se oslav na počest mučedníka sv. Václava zúčastnili v hojném počtu nejen Čechoslováci a cizinci, ale též českoslovenští ministři a významní představitelé života země... Ve skutečnosti občanské nepokoje, které následovaly po skončení velké války, vedly k extrémnímu nebezpečí pro jednotu a činnost katolicismu, přinesly v těchto dnech klid a pokoj, který... by měl být na přímluvu sv. Václava udržován i v budoucnu.*“⁵¹ Přestože zahraničí vní-

46 Ke slavnostem roku 1929 podrobněji PLACÁK, Petr. *Svatováclavské milénium. Češi, Němci a Slováci v roce 1929*. Praha: Babylon, 2002. ISBN 80-902804-2-0.

47 K osobnosti Františka Kordače MAREK, Pavel – ŠMÍD, Marek. *Arcibiskup František Kordač. Nástin života a díla apologety, pedagoga a politika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3371-4.

48 AA. EE. SS., Cecoslovacchia, IV periodo, fascicolo 140.

49 K oslavám podrobněji AA. EE. SS., Cecoslovacchia, IV periodo, fascicolo 140; ŠMÍD, Marek. Prezident Tomáš Garrigue Masaryk ve vatikánských archívech v letech 1918–1929. In *Církevní dějiny*, 2010, roč. 3, č. 5, s. 46. ISSN 1803-0068.

50 ŠEBEK, Jaroslav. Encyklika *Quadragesimo anno*, její recepce a vliv na katolické prostředí v českých zemích ve třicátých letech. In *Soudobé dějiny*, 2001, roč. 8, č. 2–3, s. 373. ISSN 1210-7050.

51 AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1930, Radimský 8. 1. 1930. Autorův neoficiální

malo svatováclavské slavnosti jako pozoruhodný triumf katolicismu, zástupce Svatého stolce Pietro Ciriaci se politické části oslav převážně vyhýbal, přičemž neváhal kritizovat některé jejich aspekty, zejména nevhodné pronikání politického katolicismu do samotných slavností.⁵² Katolický tábor tak předpokládal, že se duchovní kredit oslav promění v politickém klání ve třetích parlamentních volbách ve výrazný zisk.

Třetí, předčasné, volby do parlamentu Československé republiky se konaly 27. října 1929. Jejich vítězem se stala Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu s 14,97 % hlasů (1 105 498 hlasů a 46 mandátů), druhá skončila Československá sociálně demokratická strana dělnická s 13,05 % hlasů (963 462 hlasů a 39 mandátů) a třetí Československá strana národně socialistická s 10,39 % (767 328 hlasů a 32 mandátů).⁵³

Vzhledem k napětí uvnitř Československé strany lidové, k němuž došlo na začátku roku 1929 a vrcholilo těsně před volbami, kdy propukl otevřený boj mezi představiteli českého a moravského zemského vedení Bohumilem Staškem a Janem Šrámkem⁵⁴ o další směřování křesťanské strany, skončila Československá strana lidová v parlamentních volbách až na pátém místě se ziskem 8,44 % hlasů (623 522 hlasů, 25 křesel v Poslanecké sněmovně) a 559 700 hlasů do Senátu (13 mandátů). Hlinkova slovenská ľudová strana získala 5,8 % hlasů. Přestože ztratila oproti předchozím volbám 63 000 voličů, zůstávala i nadále nejsilnější slovenskou stranou.⁵⁵ Na Moravě a ve Slezsku sice zůstala Československá strana lidová nejsilnější stranou s podporou 17,66 % voličů, ztratila však voliče v Čechách a na Slovensku zcela propadla. Trajektorie volebních výsledků dvacátých let 20. století ukázala, že pokles preferencí strany byl trvalejšího rázu.⁵⁶

Výsledek voleb přinesl politikům Československé strany lidové značné zklamání, neboť se očekávalo, že úspěšné svatováclavské oslavy jí hlasy spíše ziska-

překlad encykliky *Quinquagesimo ante anno*.

52 SIDOR – VNUK, ref. 38, s. 651.

53 BALÍK, Stanislav – HLOUŠEK, Vít – HOLZER, Jan a kol. *Politický systém českých zemí 1848–1989*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2007, s. 56. ISBN 978-80-210-4250-6.

54 Ke sporu obou politiků podrobněji ŠEBEK, Jaroslav. Jan Šrámek a Bohumil Stašek. Příklady souladu a disonance české a moravské katolické politiky po roce 1918. In *Střed*, 2010, roč. 2, č. 2, s. 9–22. ISSN 1803-9243.

55 TRAPL, Miloš. Československá strana lidová. In MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel a kol. (eds.). *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004, I. (1861–1938)*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005, s. 667. ISBN: 80-7239-179-8; ŠEBEK, Jaroslav. Parlamentní volby v roce 1929. In *Český časopis historický*, 1998, roč. 96, č. 1, s. 109–110, 132. 0862-6111.

56 TRAPL, Miloš. Český politický katolicismus v letech 1918–1938. In MAREK, Pavel – KONEČNÝ, Karel – TRAPL, Miloš a kol. *Český politický katolicismus v letech 1848–2005*. Brno: CDK, 2008, s. 264. ISBN 978-80-7325-155-0.

jí.⁵⁷ V prosinci 1929 informoval pražský nuncius Pietro Ciriaci státního sekretáře Pietra Gasparriho o nové československé vládě, tzv. druhé Udržalově, jež byla sestavena 7. prosince. Uvedl, že její ministři jsou zaměřeni většinou protiklerikálně, zejména ve školských otázkách. Současně předjímal možné problémy, jež mohly na přelomu dvacátých a třicátých let 20. století v československo-vatikánských vztazích nastat: „S touto novou vládou je bohužel vyloučena jakákoliv naděje na provedení modu vivendi,“⁵⁸ stěžoval si nuncius v Praze Pietro Ciriaci. Když pražský nuncius informoval o výsledcích parlamentních voleb státní sekretariát, zdálo se, že stojí na straně Staškova křídla Československé strany lidové, neboť prohlásil, že československý episkopát zůstal před volbami pasivní a Jan Šrámek svým postojem spíše katolický tábor rozdělil, než aby usiloval o jeho sjednocení.⁵⁹ Následující vývoj událostí však ukázal, že je to spíše Šrámekovo křídlo, jež je bližší představám Svatého stolce a pražského nuncia o politickém uspořádání poměrů v Československu.

Vzestupnou tendenci prestiže katolického náboženství v zemi, nikoliv však československo-vatikánské vztahy, zastavila teprve tzv. Kordačova aféra v létě 1931, kdy na úřad pražského arcibiskupa rezignoval po dvanáctileté službě František Kordač.⁶⁰ Zásadní úkol apoštolské mise nuncia Pietra Ciriaciho představovala aplikace *modu vivendi*, jedna z nejsložitějších církevních záležitostí meziválečného dvacetiletí. S rozhrančením nových diecézí v Československu se vlekla poměrně složitá otázka církevních statků, neboť nové hranice diecézí často narážely na protesty věřících i církevní hierarchie. K dohodě československé a vatikánské strany na postupu provádění a naplňování *modu vivendi* došlo 14. května 1935, takže návrat majetku do církevních rukou skončil k 1. červnu téhož roku. Celý proces vnější delimitace byl po sérii složitých rokování a po projednání v Kongregaci konzistoriální ukončen teprve vydáním apoštolské konstituce *Ad ecclesiastici regiminis incrementum* dne 2. září 1937. Vnitřní delimitace nebyla pro mezinárodní napětí ukončena do vypuknutí druhé světové války. Ale nepředbíhejme.

Zklamání nad volebními výsledky Československé strany lidové

Rok 1935 zastihl katolickou církev uprostřed provádění *modu vivendi*, které skončilo k 1. červnu. O převzetí byl 30. září v Bratislavě sepsán závěrečný

57 ŠEBEK, ref. 54, s. 129.

58 ASV, Segreteria di Stato, rubrica 160, fascicolo 1, fol. 45, Ciriaci Gasparri 9. 12. 1929.

59 Tamtéž.

60 Ke Kordačově rezignaci podrobněji ŠEBEK, Jaroslav. Kordačova aféra v roce 1931 v církevně-politických souvislostech. In ČECHUROVÁ, Jana – VELEK, Luboš – ANDRŠ, Pavel (eds.). *Posláním historik. Pocta prof. Robertu Kvačkovi k 80. narozeninám*. Praha: NLN, 2012, s. 355–367. ISBN 978-80-7422-172-9.

protokol, který byl předložen československému vyslanci u Svatého stolce Vladimíru Radimskému (1880–1977). Postup aplikace vnější etapy zahrnoval pět bodů: 1. vydání papežského dokumentu, který sjednotí diecézní a státní hranice Československa, a zřízení dvou arcibiskupství (Slovensko a Podkarpatská Rus); 2. ujištění, že Svatý stolec po přesunu církevních statků na jižním Slovensku přiměje maďarské církevní autority stáhnout žaloby na československou vládu vinící ji z nespravedlnosti vůči Budapešti; 3. závazek, že československá vláda zruší sekvestraci (nucenou správu) církevních statků na Slovensku a vydá je do rukou církevního správce apoštolského administrátora Pavla Jantausche (1870–1947); 4. ujištění, že nový církevní správce přijímá statky i s existujícími dluhy a 5. sjednání, že se na církevních statcích provede pozemková reforma na základě úmluvy obou stran.⁶¹

Nejvýšeší manifestací katolické zbožnosti roku 1935 v Československu i odrazem dobrých československo-vatikánských diplomatických styků byl bezpochyby eucharistický kongres, první celostátní katolický sjezd v Československu vůbec, který byl svolán do Prahy v létě 1935. Českoslovenští biskupové informovali papeže Pia XI. o tomto přání v závěru předchozího roku během svých audiencí ve Vatikánu. Dne 12. prosince 1934 o něm, se značným předstihem, informoval rovněž vatikánský list *L'Osservatore Romano*.⁶² Na jaře následujícího roku oznámil Svatý stolec, že se apoštolským legátem na celostátním kongresu katolíků v Praze stane kardinál spřátelené země – pařížský arcibiskup Jean Verdier (1864–1940), což bylo s povděkem přijato československým tiskem i věřícími. Kongres se následně uskutečnil od pátku 28. června do neděle 30. června 1935 v Praze.⁶³

Poslední parlamentní volby první republiky se konaly dne 19. května 1935. Jejich vítězem se stala Sudetoněmecká strana, kterou před volbami finančně podpořil Berlín, s 15,18 % hlasů (1 249 530 hlasů a 44 mandátů v Poslanecké sněmovně). Na druhém místě skončila Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu s 14,30 % hlasů (1 176 593 hlasů a 45 mandátů) a třetí Československá sociálně demokratická strana dělnická s 12,55 % hlasů (1 034 774 hlasů a 38 mandátů).⁶⁴ Přestože získala Sudetoněmecká strana nejvíce hlasů, agrárníci získali „*díky volební matematice a tomu, že podle volebního řádu se při*

61 AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1934–1935, Krofta 12. 11. 1934, resp. Radimský 10. 1. 1935; NĚMEC, Damián. Modus vivendi z roku 1928 z pohledu kanonického práva. In *Dialog Evropa. Revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře*, 2004, roč. 14, č. 1-4, s. 31. ISSN 1210-8332.

62 AA. EE. SS., Cecoslovacchia, IV periodo, fascicolo 175, fol. 5–6, Ritter Pacellimu 8. 5. 1935; *L'Osservatore Romano*, 12. 12. 1934.

63 Tamtéž, fol. 24–27, Panico Ottavianimu 1. 6. 1935; AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1935, Radimský 22. 7. 1935.

64 KÁRNÍK, ref. 35, s. 496; BALÍK – HLOUŠEK – HOLZER a kol., ref. 52, s. 57.

rozdělování mandátů připočetly nejsilnější československé (tedy ne menšinové) straně hlasy ve volbách neuspěvších čs. stran,“⁶⁵ o jedno poslanecké křeslo více. Československá strana lidová obdržela 615 877 hlasů (7,5 % hlasů, 22 mandátů), což bylo její nejhorší volební skóre v parlamentních volbách první Československé republiky. Zatímco v Čechách došlo k relativně malým ztrátám voličů, poněvadž v Čechách přišli lidovci o podporu již v minulých volbách, strana ztratila hlasy na Moravě a ve Slezsku, zejména na venkově.

Hlinkova slovenská ľudová strana kandidovala v rámci jednotné kandidátky pod názvem Autonomistický blok a získala 6,9 % hlasů.⁶⁶ Německá křesťansko-sociální strana ztratila četné hlasy na úkor Henleinovy Sudetoněmecké strany; zatímco v parlamentních volbách v roce 1929 získala 348 066 hlasů a 14 mandátů, nyní obhájila pouze 6 mandátů a získala 162 781 hlasů. Celkově získaly křesťanské strany v Československu – bez polských hlasů – 1 560 063 hlasů, což znamenalo oproti parlamentním volbám v roce 1929 značný propad.⁶⁷ Vzhledem k tomu, že v době konání parlamentních voleb nebyl do Prahy dosud jmenován nový apoštolský nuncius, sekretář apoštolské nunciatury reagoval na vznikající vládní koalici až o několik týdnů později.

O nové vládě tzv. široké koalice, do jejíhož čela se postavil agrárník Jan Malypetr (1873–1947), informoval vatikánské kruhy sekretář nunciatury Giovanni Panico (1895–1962) téměř okamžitě po jejím vzniku 4. června 1935. S překvapením konstatoval, že ve vládní koalici nezasedla ani Sudetoněmecká strana, ani Hlinkova slovenská ľudová strana, jejíž politicko-náboženské požadavky na Slovensku nebyly přijatelné pro předsedu vlády Jana Malypetra.⁶⁸ Dne 5. listopadu však Malypetrova vláda padla a nahradila ji vláda široké koalice Milana Hodži (1878–1944). Její existence však nepřežila rok 1935. Od 18. prosince 1935 stál zmíněný agrárník Milan Hodža v čele nové vlády, jež fungovala do července 1937.

Závěrem můžeme konstatovat, že parlamentní volby v Československu ve dvacátých a třicátých letech poutaly přirozenou pozornost apoštolských nunciů. Nunciové tak sledovali nejen předvolební kampaň a průběh voleb, ale především výsledky a povolební jednání, které měly bezprostřední vliv na politicko-náboženský život v zemi. Se zájmem hleděli nejen na úspěchy Československé strany

65 KLIMEK, Antonín – HOFMAN, Petr. *Velké dějiny země Koruny české, XIV*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2002, s. 313. ISBN 80-7185-425-5.

66 Ve slovenském kontextu se jednalo o 30,1 % hlasů. K otázce postoje slovenských politických stran k parlamentním a prezidentským volbám v roce 1935 blíže HOLÁK, Martin. Hlinkova slovenská ľudová strana počas parlamentných a prezidentských volieb roku 1935. In LETZ, Róbert – MULÍK, Peter – BARTLOVÁ, Alena (eds.) *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905–1945*. Martin: Matica slovenská, 2006, s. 196–217. ISBN 80-7090-827-0.

67 TRAPL, ref. 55, s. 289.

68 AA. EE. SS., Cecoslovacchia, IV periodo, fascicolo 134, fol. 70, Panico Pacellimu 5. 6. 1935.

lidové, resp. (Hlinkovy) slovenské ľudové strany, ale rovněž na další politické strany, v nichž byli katolíci přítomni. O všech parlamentních volbách podrobně informovali Svätý stolec v četných zprávách a telegramech. S nemenším zájmem sledovali vatikánští diplomaté rovněž komunální i prezidentské volby v Československu.

Závěr

Je poněkud překvapivé, že úspěch katolické církve v zemi neznamenal automatický úspěch politického katolicismu v parlamentních volbách a naopak. Jinými slovy, když se církev nacházela v poměrně komplikované situaci, ať již v důsledku náboženského napětí po vzniku Československa v letech 1918–1920, či Marmaggiho aféry v roce 1925, Československá strana lidová zaznamenala relativně vysoké volební zisky. V klidné době, za stabilizovaných poměrů, po svatováclavských slavnostech v roce 1929 a eucharistickém kongresu o šest let později, strana propadla. Je to ostatně jeden z dalších paradoxů, který se dotýkal církevních dějin první Československé republiky.

PARLAMENTSWAHLEN UND DIE TÄTIGKEIT DER TSCHECHOSLOWAKISCHEN VOLKSPARTEI IM POLITISCHEN LEBEN DER ERSTEN TSCHECHOSLOWAKISCHEN REPUBLIK IM SPIEGELBILD DER VERTRETER DES HEILIGEN STUHL S

MAREK ŠMÍD

Die Studie Parlamentswahlen und die Tätigkeit der Tschechoslowakischen Volkspartei im politischen Leben der ersten Tschechoslowakischen Republik im Spiegelbild der Vertreter des Heiligen Stuhls befasst sich mit der Reflexion der Parlamentswahlen während der Ersten Republik durch den vatikanischen Diplomaten in der Tschechoslowakei. Dies ist eine wertvolle Quelle, um mehr über die vielschichtigen Tätigkeiten des Apostolischen Nuntius in Prag zu erfahren, der dem Staatssekretär des Heiligen Stuhls ausführliche Berichte darüber übermittelte – in den 1920er Jahren war es Kardinal Pietro Gasparri und im folgenden Jahrzehnt Kardinal Eugenio Pacelli, der später als Papst Pius XII. bekannt wurde. Nuntien Clemente Micara, Francesco Marmaggi und Pietro Ciriaci überwachten somit nicht den Wahlkampf und Verlauf der Wahlen, sondern vor allem die Ergebnisse und Nachwahlverhandlungen, die sich direkt auf das politische und religiöse Leben im Land auswirkten. Sie betrachteten mit Interesse nicht nur die Erfolge der Tschechoslowakischen Volkspartei bzw. Hlinkas Slowakische Volkspartei, aber auch andere politische Parteien, in denen Katholiken vertreten waren. Ihre umfangreichen Berichte, Telegramme, Kommentare, Analysen, Informationen aus glaubwür-

Marek Šmíd *Parlamentní volby a aktivita Československé strany lidové...*

digen Quellen, Zeitungsausschnitte usw. geben Aufschluss darüber, inwieweit ihre Ideen mit der tschechoslowakischen Realität übereinstimmen, insbesondere im Hinblick auf die Position des politischen Katholizismus. Der Text basiert hauptsächlich auf dem Historischen Archiv des Staatssekretariats des Heiligen Stuhls im Vatikan und zahlreichen tschechischen Literaturquellen.

doc. PhDr. Marek Šmíd, Ph.D.
Historický ústav Filozofické fakulty JU v Českých Budějovicích
Branšovská 31a, 370 05 České Budějovice
Česká republika
e-mail: smidma@seznam.cz